

Kap 48 : Folke Bernadotte (I) (1895-1931) – ”Prins utan titel”.

Prins Oscars yngste son Folke Bernadotte, greve af Wisborg, föddes i Stockholm den 2 januari 1895 och dog i Jerusalem den 17 september 1948. 1928 gifte han sig med amerikanskan Estelle Romain Manville (1904-1984) och fick med henne fyra söner varav två nådde vuxen ålder. Han är gudfar till nuvarande kungen Carl XIV Gustaf.

Folke Bernadotte-litteraturen består av fyra längre biografier (Rimmerfors 1948; Svensson 1949; Hewins 1950; Hadenius 2007), två kortbiografier (Skott 1996: ss. 307-320; Norlin 2015: ss. 207-216) och tre minnesböcker (Dahlby red. 1947; Lindfors red. 1949; Stavenow red. 1949). Resten är specialstudier av hans fredsinsatser (se nedan) och hyllningsskrifter (Schmoeckel 1960: ss. 219-237; Klein 1991; Weibull 1991: ss. 145-154; Persson 1998; Dahlström 2010). Han skrev även själv (Bernadotte 1940; Bernadotte 1941; Bernadotte 1945; Bernadotte 1947; Bernadotte 1948a; Bernadotte 1948b; Bernadotte 1950). Därutöver finns en mängd tidningsartiklar. De fem viktigaste av dessa är Vecko Journalens minnesnummer i samband med hans död och intervjuerna med hustrun & barnen i samband med 10- och 30-årsminnet.¹

En journalist har beskrivit sina försök att ”greppa” Folke som att ”Jag har vid flera tillfällen sammanträffat med Folke Bernadotte, men det var nästan en ny greve Folke jag mötte varje gång.”² Hustrun verkar ha gjort samma erfarenhet. Hon har kritiserat att skildringarna av hennes man så ensidigt koncentrerats till de sista åren av hans liv. Folke under 10-, 20-, 30- & 40-talet var helt enkelt inte samma person. Dessutom anpassade han sitt uppträdande till den situation han befann sig i. Skildringen nedan försöker reda ut frågan genom att år för år följa hans karriär.

*

Folke gick 1901-1904 i Brummerska & 1904-1913 i Nya Elementarskolan där han avlade studentexamen. Fadern dominerade hans liv. Modern ägnade sig åt flickorna. Han fick samma sorts prinsuppföstran som sin far: Han skulle lära sig lydnad innan han fyllt två år, härdas genom hårda krav och inte dra växlar på sin kungliga börd. Med tanke på hemmets intensivt religiösa karaktär & att fadern var militär med dess traditionella krav på överdriven manlighet har föreslagits att Folkes senare scout- och Röda Kors-ideologi bäst förstås i termer av kristen manlighet.

Den äldre brodern Carl sammanfattade hemmets pedagogik som: Flit, sanning, lydnad, arbetsamhet, Gudsfruktan och artighet. Folke sammanfattade den som: ”Min egen uppföstran var sträng och konsekvent men aldrig hård. Vad som emellertid gjorde den till i bästa mening danande var, att vi barn alltid kände den stora fond av kärlek som låg bakom strängheten. Ingenting kan skapa den rätta respekten som denna dualism: stränghet – kärlek.”³ Fadern brukade ge barnen en dask med käppen eller ta dem i örat men verkar inte ha agat dem. Folke själv förespråkade dock senare i livet äga om än med måtta och bara om klart motiverad. Idealet var en ”glad disciplin”. Denna förefaller bara möjlig om barnet skyddas från

¹ ”Minnes nummer om Folke Bernadotte.” Vecko Journalen 1948:39, ss. 13-21,29,32-33; Bernadotte, Estelle. ”Min man Folke.” Röster i Radio, 1958:37, ss. 15,42,43; ”Estelle Bernadotte berättar.” Vecko Journalen 1958:37, ss. 4-5, 33 & 1958:38, ss. 18-19, 42-44. [Sista delen 1958:39 fattas.]; Heed, Börje. ”Estelle Bernadotte berättar.” Aftonbladet del 2, 1978-12-13, ss. 1,4,5; Elmgren, Heidi. [Intervju med Folke Bernadottes två söner.] Husmodern 1978:37, ss. 4-5,68-69,77.

² Svensson 1949: s. 62.

³ Bernadotte 1940: s. 13.

alternativa budskap (=omgivningen). Folke framstår fram till militärtjänsten som en mycket ensam, särbehandlad & otillgänglig ung man. En bekant kallade hans uppträdande för ”tjusig trumphet” vad som nu menas. Andra har talat om att han kunde bara gå sin väg från ett samtal eller byta trottoar för att slippa träffa folk. Han tog åt sig av det mesta. Särskilt känslig var han för ironier om sin ställning. Hans biografiker Hewins för ett resonemang om att det varit bättre för honom att utbildas på överklasskola bland sina likar så att han inte stack ut lika mycket.

Som liten lekte Folke i Humlegården vaktad av barnsköterskan ”Malla” som hade order att skydda honom från olämpliga. Det finns en svårtydd historia om att han under flera år försökte ta mod till sig att tilltala en flicka där och att han & hon sedan höll ihop ända upp i gymnasiet.⁴ I övrigt liknade Folkes uppväxt alla övriga kungligheter som gått i allmän skola. Han höll låg profil och försökte smälta in i skolmiljön. Han verkar ha haft ett kompislov – alla i klassen vars efternamn började på B. Folke plus dessa var kända som de fem B:na. En av B:na var blivande kavalleristen & ambassadören Erik Boheman.⁵ Boheman mindes Folke som att: ”[Han] var inte någon märkvärdig skolgosse. Snarast mycket slätstruken. ... en hygglig prick, snäll och ganska medgörlig och med en viss torr och stilla humor, som gjorde att man tyckte om honom. ... Han var på något sätt färglös. Jag minns intet tillfälle, då han spelade någon särskild roll eller ens var centralpunkten ... Han gled på något sätt in i den allmänna bilden och blev en av de andra. Några ledaregenskaper visade han minst av allt vid denna tidpunkt.”⁶ B:na var ibland hembjudna till Östermalmsgatan men avskräcktes av hemmet religiösa karaktär:

Så här berättar en av barnens lekkamrater: “Prinsen och prinsessan bjöd ibland in sina barns jämnåriga till ungdomsaftnar i sitt hem. Där lektes det och prinsparet deltog själva med liv och lust. Dessa lekar hade inget med dans att göra, man fick inte på något sätt ta i varandra. Många gånger lekte vi charader, inte så sällan scener ur Sveriges historia. Det var en fröjd att få klä ut sig till än den ena än den andra historiska personen. Dessa bjudningar avslutades alltid med aftonbön då prinsen själv läste ur sin nötta bibel, talade enkelt och så sjöng vi någon sång ur 'Uppåt' som fanns i hemmet.”⁷

Folkes tonår var isolerade. Det normala bland Östermalmsungdomen var att lördagarna umgås på bjudningar men hos Folke alternerade systrarna lördagarna mellan KMA-möten & syskola för de fattiga och bröderna måste i rättvisans namn också hålla sig hemma. Folke deltog på föräldrarnas order i KMA-mötena men också därför att den kristna utlandsmissionen intresserade honom. Livet var friare under sommarmånaderna då syskonen fick rasa fritt på Fridhem & Malmsjö. Kanske träffade Folke då andra men om det finns ingen information. I skolans schema ingick exercis- & vapenövningar och på Malmsjö ägnade sig bröderna åt fågel- och smådjursjakt.

Hemmet var inte intellektuellt men fadern läste mycket tidningar och det tycks också Folke ha gjort. Enligt brodern Carl hade han lätt för sig i skolan men brydde sig inte. Särskilt usel var han i matematik. Som barn hade han engelsk & tysk guvernant och han klarade sig bra på dessa språk. Franskan var det sämre med men som vuxen gick han språkkurser. Han påstås ha lidit av dyslexi men uppgifterna är motstridiga.⁸ Enligt brodern Carl läste han mycket

⁴ Jaya 1913: s. 99.

⁵ Dahlby red. 1948: s. 6.

⁶ Boheman 1949: ss. 22-23.

⁷ Sehlstedt 1981: s. 95.

⁸ Ilan 1989: s. 11; Hadenius 2007: s. 24.

(åtminstone i ungdomen). Mest deckare förefaller det. Enligt hustrun Estelle läste han så lite som möjligt. Han varken rökte, drack, sportade eller jagade men red, hade hund, samlade skalbaggar och fotvandrade i skog och mark. Det finns ingen information om att Folke eller brodern följde föräldrarna på deras missionsvandringar i lappmarkerna. Kanske uppfattade de sådant som kvinnogöra för systrarna. För övrigt var Folke halvbra på piano, spelade även dragspel, sjöng och hade en repertoar av slagdängor, psalmer & julvisor.

1909 konfirmerades han i Messiaskapellet, Idungatan 4 i Stockholm, för Theodor Lindhagen som var föreståndare för Israelmissionen vilket det efter Folkes död i Israel gjordes stor sak av. Mera relevant är nog Lindhagens ekumeniska inriktning. Folke påstås som vuxen ha haft en allmänkristlig religiös tro liknande sin fars men det har inte gått att verifiera. Han var inte särskilt intresserad av friidrott men olympiadåret 1912 tränade han faktiskt. Enligt sin bror Carl tog han studentexamen 1913 utan besvär. Enligt sin klasskamrat Erik Boheman som medelmått. Enligt sin biografiker Ralph Hewins med ett nödrop.⁹ Folke var bra i den muntliga delen men hade enligt examenskatalogen usla betyg: Mest B & Ba och ett C i matematik. Högst betyg hade han i engelska (a), näst högst i kristendom & franska (Ab). Kanske släppte censorerna igenom honom på nåder – alternativet hade ju varit en konflikt med kungahuset och en skandal.

*

Efter studentexamen följde Folke samma militära karriär som sin bror. Hans utbildningar var: 1913/15 kavalleriets officersvolontärskola i Ränneslätt nära Eksjö och därefter kadettskolan på Karlbergs slott i Stockholm. 1916/17 troppchef (=plutonbefäl) och därefter Strömsholms ridskola. Hans befattningar var: 1914 distinktionskorpral (≈furir) & därefter fanjunkare, 1915 fänrik vid Livregementets dragoner, 1918 underlöjtnant & därefter löjtnant vid Livregementets dragoner. 1928 löjtnant vid Livregementet till häst. 1930 ryttmästare (≈kapten) vid Livregementet till häst. Den 1 november 1930 avgick han med rätt att inom två år återanställas på stat. 1932 övergick han till reserven.¹⁰

Livregementets dragoner ingick i ”Kungl. Maj:ts Liv- och Hustrupper” med uppgiften att vara hedersvakt åt kungahuset. Som stridande enhet var regementet starkt föråldrat och levde på sina traditioner. Det fanns tre livregementen i Stockholmstrakten: Svea Livgarde (I1), Livgardet till häst (K1) & Livregementets dragoner (K2). K1 & K2 slogs enligt 1925 års försvarsbeslut 1928 ihop till Livregementet till häst (nya K1). Folkes bror tillhörde K2. Folke tillhörde också K2 och därefter nya K1. Prins Gustaf Adolf tillhörde K2 & därefter I1. Prins Sigvard tillhörde I1. Prins Carl Johan tillhörde nya K1 & därefter Dalregementet (I13). Lennart Bernadotte tillhörde Livregementets husarer (K3) i Skövde.

Den inledande volontärskolan var inte bara en utbildningsanstalt utan också en sållningsmaskin. Hälften av volontärerna fick sluta eftersom de inte orkade med tjänstgöringen. Klasskamraten Boheman som gick samma utbildning som Folke har beskrivit den i sina memoarer:

En oerhörd tid upptogs av puts av levande och döda ting. Varje söndagsmorgon var det putsinspektion. Med oklanderligt vita handskar undersökte tropp chef en varje hästman och varje hästsvans, och ve den vars tilldelade riddjur avsatte det minsta

⁹ Hewins 1950: s. 23.

¹⁰ Greve F. Bernadotte af Wisborg. Kungliga livregementets dragoner (K2). Tjänsteförteckning, 1924.

dammkorn. Karbiner, sadlar, sablar och dylikt fick inte uppvisa minsta lilla fläck eller korn, och betseltygets metalltytor, som i timmar gneds med stålmattor (rostfritt var inte uppfunnet), skulle glänsa som solen i Karlstad. Söndagsinspektionen hade i allmänhet fatala konsekvenser för ungefär en tredjedel av volontärerna, som fick permissionsförbud för resten av fridagen på grund av bristande putsmedvetande.

Ridningen var det bästa, åtminstone efter några månader. De flesta hade väl ridit förut men en hel del hade aldrig förut suttit till häst. En av de första dagarna släpptes vi i tur och ordning på osadlade hästar genom en lång hindergård, genom vilken de ädla springarna drevs med piskrapp, så att de flesta ryttare föll av till distinktionskorpralernas oförställda förtjusning. Många fick i början ridsår och bölder på ädla ställen, vilka okavalleristiska åkommor ansågs botas bäst med än intensivare övningar på hästryggen.¹¹

Boheman hade väntat sig att Folke ganska omedelbart skulle falla ifrån men mot alla hans förväntningar stod Folke rycken och t o m blommade ut. Folke gav sig aldrig – övermakten i övningarna kunde vara hur stor som helst och han själv (eller hästen) hur utmattad som helst. Folkes vilja att dela kurskamraternas strapatser ledde till beröm. ”Ofta kunde man få se Konungens brorson i grå släpmandering eller i trätofflor och linnerock gå stallvakt och sopa hästdynga.” Folkes intensiva självhävdebegär ledde till kritik. ”[Efter ett lopp fick han frågan:] - Hur gick det för volontären? - Jag segrade, överstelöjtnant. - En ryttare med [rätt] uppfattning säger i stället: »Jag hade äran att rida vinnaren», var överstelöjtnantens snäva svar.”¹²

En lördagskväll i månaden var det förbrödring: ”På skolan rådde en sed, som numera förefaller fast otrolig. Strängheten och disciplinen var utomordentlig, men en gång i månaden samlades befäl och volontärer till s.k. mässtafton. Alla hämningar släpptes, spriten flöt i floder. Folke och en annan volontär var av religiösa skäl, som respekterades, vid den tiden nykterister, jag själv och en annan kamrat kunde aldrig förmå oss att dricka mer än vi tålde. Vi fyra hade ett ansträngande arbete med att hjälpa redlösa kamrater i säng under ganska obeskrivliga förhållanden. Men morgonen därpå ryktade vi åter i ottan våra hästar, vi fyra med något större energi än de övriga.”¹³

På slutet var det 30 kvar av de ursprungliga 50 volontärerna. Folke placering är inte känd men han var inte bäst. På den efterföljande kadettutbildningen slutade han som 12:a i sin årsklass på 113 kadetter, bra men inte på något sätt lysande, och den 20 december 1915 utnämndes han till officer.

Lärarna betygsatte eleverna på en skala 0-10. Folke var bäst i ridning (10). Sämst i skytte och i topografins tillämpning (=kartering) (båda 6). Betygen viktades 1-8 där hästkännedom hade lägst vikt och uppförande & lämplighet hade högst vikt. Folke hade en 8:a i hästkännedom, 9:a i lämplighet & 10:a i uppförande. Med viktning blev han 12:a. Utan viktning blev han 10:a. Ridning, skytte & uppförande var minst utslagsgivande. Bedömd lämplighet var mest utslagsgivande. Det viktigaste kriteriet på lämplighet var trupperingen under kompaniövningarna.¹⁴

¹¹ Boheman 1963: ss. 7-12.

¹² Lewenhaupt 1949: s.42.

¹³ Boheman 1949: s. 24.

¹⁴ Avgångsbetyg från Kungl Krigsskolan i Karlberg den 20 december 1915.; Norberg red. 1992.

Den 31 december 1915 blev Folke fänrik vid Livregementets dragoner och sysslade i den egenskapen ett halvår med exercis, utbildning & inridningen av unghästar (remonter). Manskabet var stolt över sin kungliga fänrik – han kallades familjärt för ”pojken” – och Folke hade inga disciplinära problem. Den 17 oktober 1916 började han på Strömsholms ridskola. Denna var en skola för ridlärare och spaningsledare. Utbildningen bestod av daglig ridning i ridhus, i svår terräng och på prishoppnings- & kapplöpningsbanor. Tillkom ämnen som hästens fysiologi, sabelfäktning och skytte. Stamhästarna var till den grad usla att de fick ta med sina egna för att klara alla moment i kursen. Den 19 juni 1917 utnämndes han på nytt till fänrik (?), den 18 januari 1918 till underlöjtnant och den 18 oktober 1918 till löjtnant. Hösten 1919 gick han en kurs för kulsprutetroppchefer. Våren 1920 gick han en repetitionskurs i franska.

Under en fälttjänstövning den 30 september 1920 drabbades Folke av magblödningar. Han lades in på sjukhus och skall ha opererats. Sjukskrivningen blev långvarig. Han var inte fullt frisk förrän sommaren 1922 (?) vilket firades med en utflykt till Danzig. Den 5 juni 1920 – 14 januari 1923 var han regementsadjutant & därefter regementskvartermästare, s k ”kvast”. ”Kvasten” var normalt någon äldre officer men Folke klarade arbetet bra. Arbetet gick ut på omsätta sekundchefens direktiv i dagorder och få skvadroncheferna att genomföra dem. Folkes personkännedom, strävan att fördela onus rättvist & hellre lirka än kommendera togs väl upp.¹⁵ Efter en fest 1927 fick han ytterligare en attack, kräktes blod och lades in på sjukhus. Livregementet stod (enligt 1925 års försvarsbeslut) i begrepp att upplösas. Medan han återhämtade sig pysslades han om av sin syster Maria, skrev brev, läste och hade gott om tid att grubbla över framtiden. Den 1 december 1928 gifte han sig.

Folke var trots sin skakiga hälsa en skicklig och respekterad ryttare även i detta sällskap av skickliga ryttare. Han var regementsmästare (?) 1918, 1922 & 1927, skattmästare i jockeyklubben 1920-1926 och tävlade med viss framgång inom Stockholms kapplöpningssällskap. 1930 vann hans häst Zoya flera pris med prins Gustaf Adolf i sadeln. November 1930, omedelbart efter sitt avsked från det militära, ledde han ett svenskt rytтарlag på tävlingar i New York & Toronto.

Eftersom Folke inte var i kavalleriet för att göra karriär måste han varit där av rent personligt-psykologiska orsaker. Hästintresse & familjetraditioner har nämnts som skäl. Det mest slående i skildringarna är hans vilja att samtidigt passa in och att mäta sig med omgivningen. Folke framstår som en utpräglad tävlingsmänniska av den sort som får blodsmak i munnen bara av tanken att förlora men därutöver var ambitionsnivån låg. ”Competitive but not ambitious” som amerikanerna uttrycker det. Vissa hans kolleger, t ex prins Gustaf Adolf & Per Janse, fortsatte på krigshögskolan, bytte vapenslag (Gustaf Adolf till infanteriet, Janse till pansartrupperna), avancerade i graderna & ägnade sig åt krigföring på riktigt. Icke så Folke. Förklaringen ligger förmodligen i regementets karaktär av social enklav. K2 rekryterade sina officerare ur högadeln och en tredjedel av manskabet var indelta soldater av den gamla stammen: ”Den disciplin, som präglade detta regemente, hade intet att göra med den maskinmässiga kadaverlydnad, som från andra länder sökte sig in i svensk truppföring. Det var ett respektfullt patriarkaliskt förhållande mellan trupp och befäl. De voro jordbrukare på samma trakt, under samma Guds himmel. De voro invuxna i

¹⁵ Lewenhaupt 1949: s. 44; Bernadotte 1949 : s. 20; Hewins 1950: s. 26.

en självklar subordinationskänsla för sitt befäl, en utpräglad hederskänsla och en djupt rotad stolthet över det regemente de tillhörde.”¹⁶

Hadenius viftar bort magsåren som numera lätta att bota genom medicinering¹⁷ men när det begav sig var dödligheten hög. Under 1910- och 20-talen dog en tredjedel av de som opererades. Folke fick recidiv, opererades flera gånger och fick blodtransfusioner. Han behandlades även med massiva doser C-vitamin. Hustrun hävdade att dessa återkommande nära döden upplevelser påverkade honom djupt – både hans utseende, vitalitet & livssyn. Prins Eugen tyckte brorsonen förde ett väl inskränkt liv och bjöd under konvalescenserna 1922 & 1927 med Folke på resor för att vidga hans vyer. 1922 på en kulturresa till Paris där de gick runt på museerna och Eugen undervisade sin brorson i skillnaden mellan god och dålig konst. 1927 tillsammans med några andra på en längre kulturresa till Italien-Egypten-Palestina-Turkiet-Grekland.¹⁸

Folke närvarade också vid ett antal släkthögtider & statsbesök och fick vid dessa åtta medaljer & ordnar. Som hovchef 1934-1937 fick han ytterligare sju ordnar. Det är dessa 15 som redovisas i statskalendern: Minnesmedaljer, riddar- & officersordnar, kommandörsordnar 1:a klass och storkors.

¹⁶ Lewnhaupt 1949: s. 41.

¹⁷ Hadenius 2007.

¹⁸ Bernadotte 1948.